

До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.035 у Хмельницькому
університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова
29000, м. Хмельницький,
вул. Героїв Майдану, 8

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента,
доцента кафедри права Хмельницького національного університету
ПУНДИ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕГОВИЧА
на дисертацію ОБОРОНОВОЇ ІРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ
«Диференціація кримінального провадження в суді першої інстанції»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 Право у галузі знань 08 Право

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність теми дисертаційного дослідження, обраної Оборонною Іриною Володимирівною, не викликає сумнівів, оскільки воно присвячено нагально концептуальній як в практичній, так і в науковій сферах тематиці – диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції. Одне з найбільш важливих завдань кримінального провадження пов'язане з застосуванням оптимальної кримінальної процесуальної форми. Історія розвитку кримінального процесуального законодавства показує, що суб'єкт правотворчої діяльності весь час прагнув до уніфікації кримінальної процесуальної форми. Але з часом, в суспільстві виникла потреба до формування та утворення в межах кримінального процесу різних за змістом та процедурою видів процесуальної форми. Винятково актуальним є питання про диференціацію кримінального провадження в суді першої інстанції з урахуванням тяжкості кримінальних правопорушень, складності їх розгляду, доцільності певного спрощення і прискорення провадження за умови достатньої забезпеченості прав суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності в одних провадженнях і додержання повної процедури провадження в інших.

Проблематика диференціації кримінального провадження у кримінальному судочинстві є багатоаспектною та такою, що перебуває в стані постійного доктринального та практичного аналізу. Незважаючи на доволі значний доктринальний доробок в царині диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції, низка кримінально-процесуальних аспектів у вказаній площині, зокрема в частині теоретико-прикладних аспектів здійснення правосуддя у його диференційованих формах, залишається дослідженою побіжно або фрагментарно, що зумовлено специфікою предмету дослідження. Обрана автором тема дисертації, висновки, пропозиції та рекомендації, які виносяться ним на захист, є актуальними не тільки з доктринальної точки зору. Всебічний аналіз теоретико-прикладних аспектів здійснення правосуддя у диференційованих формах кримінального провадження в суді першої інстанції, висвітлення напрацювань в означеній сфері, сприятимуть формуванню науково обґрунтованих положень, висновків та рекомендацій з метою удосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Актуальність теми підтверджується також тим, що дисертаційну роботу виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова в межах науково-дослідної теми «Забезпечення прав людини у сфері боротьби зі злочинністю» (номер державної реєстрації 0117U000106). Також тема дисертації відповідає Пріоритетним напрямам наукових досліджень у науці кримінального процесу (на період 2023–2028 років), визначеним координаційним бюро з проблем кримінального процесу відділення кримінально-правових наук НАПрН України.

Ступінь обґрунтованості результатів, представлених здобувачем, наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, та їх новизна

Виконана дисертація може бути охарактеризована як така, що має достатній науково-теоретичний рівень та практичну значимість положень й висновків, що пропонуються її автором.

Дисертанткою коректно сформульовано мету її наукового дослідження, яка полягає у отриманні науково обґрунтованих результатів у вигляді наукових

висновків та положень щодо сутності та проявів диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції, а також розробка наукових рекомендацій, формулювання пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування у цій частині. Авторкою окреслено наступні завдання, виконання яких мало на меті досягнення поставленої мети: визначити сутність та критерії диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції; на основі аналізу чинного кримінального процесуального законодавства України виявити спрощені та ускладнені провадження в суді першої інстанції; проаналізувати історичні аспекти розвитку інституту особливих порядків кримінального провадження в суді першої інстанції; визначити поняття та сутність спрощеного судового провадження за законодавством України та зарубіжних країн; визначити особливості судового розгляду у кримінальному провадженні на підставі угод про примирення і про визнання винуватості; виявити особливості судового кримінального провадження у формі приватного обвинувачення; з'ясувати сутність та призначення суду присяжних, а також основні проблеми його запровадження в Україні; охарактеризувати особливості судових проваджень, ускладнених особливими ознаками суб'єктів, щодо яких вони здійснюються; визначити сутність, значення та особливості спеціального судового провадження (*in absentia*); узагальнити результати дослідження, запропонувати зміни та доповнення до кримінального процесуального законодавства України.

Слід констатувати, що аналіз тексту роботи дозволив дійти висновку про те, що завдяки вдалому підбору та компонованню визначених в роботі завдань, окреслена мета досягнута, а зроблені у роботі висновки, пропозиції та узагальнення корелюють їй.

Обороною Іриною Володимирівною продемонстровано достатній рівень оперування основними доктринальними категоріями в межах об'єкта та предмета дослідження, які сформульовані як «сукупність суспільних відносин кримінально-процесуального характеру, які виникають під час здійснення правосуддя в особливих порядках кримінального провадження» та «диференціація кримінального провадження в суді першої інстанції» відповідно.

Авторкою доведено можливість самостійно провадити належне наукове дослідження основних теоретичних положень та нормативно-правової бази за темою дисертації та доречно використовувати відповідні правничі дефініції, виокремлювати та формулювати сутність основних проблемних моментів в досліджуваній сфері та пропонувати шляхи їх подолання.

Окрім цього, за результатами ознайомлення з дисертацією можна дійти умовиводу про те, що здобувач належною мірою оволодів методологією наукової діяльності крізь призму застосування на відповідному професійно-науковому рівні сукупності методів наукового пізнання: синергетичного, історико-правового, формально-логічного, статистичного, порівняльно-правового, тощо.

Обґрунтованість висунутих наукових положень підкріплюється глибоким аналізом та узагальненням теоретичного та практичного досвіду, залученими і опрацьованими офіційними аналітичними матеріалами і літературними джерелами з фахових питань.

Основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, викладені в дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими, логічними і послідовними.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Дисертаційна робота Оборонної Ірини Володимирівни складається з трьох розділів, які містять в собі вісім підрозділів. Ознайомлення зі змістом дисертації, наукових публікацій авторки дає підставу визначити основні наукові положення й висновки, що характеризуються науковою новизною і відображають особистий внесок автора, ступінь їх обґрунтованості та достовірності:

- авторське визначення диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції, під яким пропонується розуміти спосіб процесуальної організації провадження в суді першої інстанції, відповідно до якого з урахуванням низки матеріально-правових і процесуальних чинників у межах цього провадження встановлюються загальний та диференційовані процесуальні порядки його здійснення, а також передбачається можливість різностадійного розгляду провадження по суті, що здійснюється з метою оптимізації кримінальної процесуальної діяльності та найбільш ефективного виконання завдань кримінального провадження;

- зважаючи на можливість різностадійного розгляду провадження по суті в суді першої інстанції, висловлено думку, що його можна диференціювати на: 1) розгляд у підготовчому судовому провадженні: а) розгляд обвинувального акта з угодою про визнання винуватості або примирення; б) розгляд клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності); 2) розгляд в основному судовому провадженні (судовий розгляд) – розгляд обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, угоди про визнання винуватості або примирення, досягнутої під час судового розгляду;

- доцільність у разі запровадження в Україні класичного суду присяжних з метою недопущення виникнення у присяжних несправедливої упередженості запропоновано підхід, відповідно до якого під час підготовчого судового провадження сторони мають право подати до суду, а суд зобов'язаний розглянути і вирішити клопотання про виключення з розгляду у суді присяжних доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини;

- систему критеріїв, які обумовлюють диференціацію провадження в суді першої інстанції, яка включає групи: матеріально-правових критеріїв та процесуальні критерії;

- висновок щодо необхідності розробити: 1) методичні рекомендації для присяжних по роботі з доказами у кримінальному провадженні (вони мають містити опис вимог; допустимості, належності, достатності та критерії достовірності доказів та їх джерел, опис порядку їх дослідження та оцінки тощо); 2) пам'ятку присяжним з викладенням вимог кримінального процесуального закону та відповідей на найбільш поширені у практиці питання;

- дефініцію спеціального судового провадження (*in absentia*), під яким пропонується розуміти самостійний диференційований різновид судового провадження в суді першої інстанції, що здійснюється за ухвалою суду щодо злочинів, передбачених кримінальним процесуальним законом, за фактичної відсутності в судовому засіданні обвинуваченого, який переховується від суду на тимчасово окупованій території України або поза її межами з метою ухилення від кримінальної відповідальності чи переданий для обміну як військовополонений,

що обумовлює необхідність дотримання посиленних процесуальних гарантій прав обвинуваченого;

- визначення системи обставин, що складають спеціальний предмет доказування у кримінальному провадженні про застосування примусових заходів медичного характеру.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Дисертаційна робота містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальне наукове завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретичних і науково-методичних засад щодо здійснення правосуддя у формах спрощеного або ускладненого кримінально-процесуального провадження.

В результаті проведеного дослідження дисертантом сформульовано низку висновків, рекомендацій та положень, що мають як науковий, так і практичний інтерес.

В свою чергу, практичне значення результатів, отриманих автором дисертаційного дослідження, полягає в тому, що анонсовані пропозиції, висновки та узагальнення можуть бути використані як підґрунтя для подальших загальнотеоретичних наукових досліджень проблем протидії кримінальним правопорушенням загалом; в освітньому та освітньо-науковому процесі – у закладах вищої освіти під час підготовки здобувачів усіх рівнів вищої освіти, а також під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне процесуальне право», «Порівняльне кримінальне право та процес», «Процесуальні рішення у кримінальному провадженні», підготовці робочих програм, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін, підручників, навчальних посібників (що доводить акт впровадження Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова – Додаток Г). Запропоновані результати дослідження також можуть бути використані для удосконалення діяльності судів, прокурорів, адвокатів під час реалізації кримінальних процесуальних норм, які регламентують особливі порядки кримінального провадження (акт впровадження Територіального управління Державної судової адміністрації у Хмельницькій області – Додаток В),

а також при підготовці підручників, посібників, монографій, наукових статей та тез конференцій. Для удосконалення норм чинного кримінального процесуального законодавства України, що регламентують особливі порядки кримінального провадження, покладені в основу проекту Закону України «Про внесення змін та доповнень до Кримінального процесуального кодексу України» (щодо удосконалення регулювання особливих порядків кримінального провадження).

Таким чином, результати дисертаційного дослідження (у тому числі відображені у наукових публікаціях здобувача) мають необхідний рівень наукової новизни. Проведене в роботі дослідження завершується логічними та послідовними висновками.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях за темою дисертації

Основні положення дисертації Оборонної Ірини Володимирівни «Диференціація кримінального провадження в суді першої інстанції» висвітлено у чотирьох наукових статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, з яких одна у співавторстві з С. А. Крушинським, а також у семи тезах доповідей на наукових конференціях, дві з яких у співавторстві з С. А. Крушинським і С. О. Даньковою.

Текст дисертації містить посилання на використані при проведені дослідженні наукові результати, ідеї, публікації інших авторів (список використаних джерел сформовано з 256 пунктів).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно в цілому оцінюючи дисертацію Оборонної Ірини Володимирівни «Диференціація кримінального провадження в суді першої інстанції», та не нівелюючи внесок автора у сучасну кримінально-процесуальну доктрину, тим не менш, слід констатувати, що окремі узагальнення, положення та висновки, презентовані авторкою, потребують уточнення або додаткової аргументації.

1. Одним із результатів дисертаційного дослідження є визначення змісту базової для дослідження категорії «диференціація» кримінальної процесуальної форми. Авторкою підкреслено, що термін «диференціація» кримінальної процесуальної форми (провадження) не використовується у кримінальному

процесуальному законодавстві, однак він введений у доктрину для наукового визначення випадків, коли мають місце певні особливі процедури кримінального провадження. Також наголошено, що інтерес кримінально-процесуальної науки до проблеми диференціації кримінального провадження пояснюється тим, що вона великою мірою пов'язана з лібералізацією кримінального судочинства та необхідністю удосконалення кримінальної процесуальної форми, з раціональністю та економічністю використання сил та засобів кримінального процесу, зі скороченням термінів розгляду кримінальних проваджень, забезпеченням якнайшвидшого захисту прав громадян та задоволенням їх інтересів, необхідністю гарантування прав усіх учасників процесу.

Підтримуючи авторку, підкреслимо, що здійснене дослідження дозволяє запропонувати власну нормативно-правову конструкції категорії «диференціація» кримінальної процесуальної форми (провадження)». Дисертаційне дослідження лише б виграло у разі формулювання проекту відповідної норми-дифеніції, як доповнення до кримінально-процесуального законодавства.

2. У науковій новизні дисертаційного дослідження наголошено, що набула подальшого розвитку позиція про те, що диференційовані порядки кримінального провадження не завжди можуть бути зведені виключно до ускладнення або до спрощення процесуальної форми; окремим диференційованим провадженням притаманні ознаки як спрощення, так і ускладнення процесуальної форми, крім того, можливі випадки поєднання в межах одного провадження декількох диференційованих порядків, у тому числі з протилежними проявами диференціації. Зазначена позиція не позбавлена певної наукової суперечності про яку авторка наголошує і на інших сторінках дослідження. Наприклад, на сторінці 47-48 підкреслено, що, спеціальному судовому провадженню (*in absentia*), на погляд дисертантки, притаманні ознаки як спрощення, так і ускладнення процесуальної форми, однак воно більше тяжіє до ускладнених проваджень. Те ж можна сказати і про провадження у формі приватного обвинувачення, провадження на підставі угод, в яких превалює прояв спрощення. Більше того, на практиці непоодинокі випадки поєднання в межах одного провадження декількох диференційованих порядків, у тому числі з протилежними проявами диференціації. Мова йде,

зокрема, про провадження щодо неповнолітнього, з яким укладена угода про визнання винуватості або угода про примирення. Авторка підкреслює, що 63,1 % опитаних респондентів також погоджуються із тим, що можливі випадки поєднання ознак спрощення і ускладнення процесуальної форми в межах одного провадження. Таким чином, зроблено висновок про те, що хоча у науковій літературі традиційно ведеться мова про два напрями диференціації кримінальної процесуальної форми –, дисертантка лише частково погоджується з такою позицією, і вважає, що для окремих проваджень характерним є поєднання ознак спрощення і ускладнення. Нажаль, зазначена теза не знаходить свого продовження і вимагає додаткового пояснення, враховуючи, що структурно дисертація включає поділ диференційованих проваджень лише на дві групи - спрощену (Розділ II) і ускладнену (Розділ III).

3. Досліджуючи проблематику процесуальної економії у кримінальному судочинстві дисертантка наголошує, що складові процесуальної економії наявні в усіх стадіях кримінального провадження, у тому числі в його центральній стадії – стадії судового розгляду в суді першої інстанції, в якій допускаються прояви пришвидшення, спрощення провадження, а також його повного вирішення по суті ще до судового розгляду (при затвердженні вироку на підставі угоди, при звільненні обвинуваченого від кримінальної відповідальності). Виходячи із зазначеного, зроблено висновок, що процесуальна економія повинна розглядатися як засада кримінального провадження, яка проявляється у раціональності при використанні визначених законом засобів досягнення завдань кримінального провадження. З огляду на це, авторка дослідження пропонує включити до системи загальних засад кримінального провадження, передбачених ст. 7 КПК України, засаду процесуальної економії та унормувати її зміст в окремій статті КПК України.

Підтримуючи позицію авторки, необхідно наголосити, що висновки дослідження у цій частині могли бути посилені проектом конструкції відповідної норми, зокрема у частині нової редакції ст. 7 КПК України.

4. Досліджуючи історичні аспекти розвитку інституту диференціації кримінального провадження в суді першої інстанції дисертанткою достатньо обґрунтовано періодизацію розвитку інституту диференціації кримінального

провадження в суді першої інстанції, яка включає такі періоди: 1) ранній період; 2) період розвитку; 3) радянський період; 4) сучасний період. При цьому сучасний період – характеризується становленням стійкої тенденції до диференціації кримінального провадження (запровадження низки особливих проваджень, що відрізняються ознаками спрощення або ускладнення процесуального порядку), що знайшла своє чітке унормування у кримінальному процесуальному законодавстві (КПК України 2012 р.).

Підтримуючи позицію авторки, необхідно наголосити, що в історичному плані залишається не охопленим етап від здобуття Україною незалежності до запровадження у дію КПК України 2012 р. Підкреслимо, що зазначений період визначався певними спробами реформування кримінально-процесуального законодавства, формування проектів КПК України, які не знайшли відповідного практичного втілення. Водночас, аналіз цього періоду лише б посилив загальне позитивне враження від дисертаційного дослідження.

Підтримуючи в цілому зазначені положення, наголосимо, що висновки дослідження у цій частині могли бути посилені проектами конструкцій відповідних норм, зокрема у частині процесуального доказування, яке б надало більш завершений вигляд сформульованих висновків та пропозицій.

Разом з тим, висловлені зауваження та рекомендації носять переважно дискусійний характер і не знижують загального позитивного враження від представленої дисертаційної роботи.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ТА ОЦІНКА ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертація Оборонної Ірини Володимирівни «Диференціація кримінального провадження в суді першої інстанції», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові обґрунтовані та аргументовані результати, які у своїй сукупності є значущими як для правової доктрини, так і мають практичне значення, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Оборонова Ірина Володимирівна – заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Хмельницького національного
університету, м. Хмельницький

О. О. Пунда